

Nebývá zvykem ve specialisovaných časopisech či sbornících uveřejňovat recenze o populárních publikacích. Podáváme-li přesto posudek o knize určené opravdu nejširší veřejnosti, má to své důvody především v hodnotě díla samého, která značně převyšuje běžnou populárně vědnou literaturu.

O aktuálnosti Klabouchovy práce není pochyb. Vždyť právě dnes stojí manželství a rodina ve středu pozornosti, i dnes pocítujeme důsledky předešlého vývoje a názorových residuí minulosti, a to v těchto otázkách dokonce i minulosti velmi vzdálené, a musíme s nimi svádět mnohdy ještě tuhý boj. Lze vyslovit naději, že Klabouchovo dílo splní své poslání politické a že podstatnou měrou přispěje k poznání historických předpokladů našeho dnešního úsilí o vybudování pevných a zdravých základů rodinného života.

Omezený rozsah díla a jeho účel popularisační nedovolil autorovi opatřit knihu vědeckým aparátem, který by provázal speciální práci odbornou, ani jít do některých podrobností, i když se mu podařilo aspoň v krátkosti povědět leckterý detail. Náhradou toho je uvedení pečlivě zvoleného výběru z literatury, které ukazuje přesvědčivě autorovu znalost dosavadní vědecké tvorby.

I když převládá, jak ostatně z povahy zvolené látky plyne, v knize problematika právněhistorická, není tím nikterak odsunut do pozadí i široký záběr ekonomický, kulturně historický a etnografický. Klabouch přistoupil ke své knize vyzbrojen širokou znalostí literatury předmětu, ať již odborné, pojednávající o manželství a o rodině z hlediska různých disciplín společenských věd, ať již beletristické, řešící bolestné problémy té či oné doby, na kterou vhodně upozorňuje a uvádí v soulad její přínos umělecký s vědeckým poznáním tematiky. S jemným smyslem pro umělecké ztvárnění vybral i obrazové přílohy a doprovodil je vkusným výkladem. Tento široký záběr, umožněný autorovým hlubokým všeobecným vzděláním, činí z knihy četbu atraktivní a poučnou i pro čtenáře odborného.

Co však je rozhodně nejvyšším kladem knihy, je její bezpečné fundování vědecké. Čtenář není ani chvíli na pochybách, že autor zvládl nejen dosud známou látku, nýbrž že sám velmi pečlivě prostudoval prameny i odlehlou literaturu, že nikde neslevil z vědeckého přístupu k podávané látce a že na mnoha místech podal poznatky nové, obsahující i z přísně odborného hlediska vážný přínos k dosud známému materiálu. Bude proto možno, bez ohledu na to, že kniha vychází v populární knižnici, se dovolávat jejích výsledků i při vážné vědecké práci. Toho je třeba si vážit tím spíše, že ani v jediném místě své knihy neupadl autor do opačného extrému, jakým by bylo její zatížení přílišným odbornictvím a tím i omezením jejího popularisačního účelu. Obě tyto složky jsou v knize harmonicky vyvážené.

Klabouchovi nelze upřít výstižný a elegantní sloh, který právě v podobné práci se plně uplatňuje a činí knihu přitažlivou četbou, jejíž některé partie dosahují skutečně literární úrovně. Není pochyb o tom, že tuto jeho přednost ocení právě čtenář neodborný, jemuž takovým podáním se značně usnadňuje i pochopení obsahu.

Autor všude chápe manželství a rodinu v těsné spojitosti s panujícím ekonomickým řádem v té či oné době, její formy a funkci jako produkt všeobecných společenských vztahů. To mu umožňuje podat plastický a přesvědčivý obraz, odpovídající historické podmíněnosti institucí a kulturního rozvoje společnosti.

Snaží se postihnout vnitřní dynamiku společenských jevů, na jejichž pozadí promítá i své závěry o manželství a rodině, a důsledně se varuje sklouznout snad k izolovanému jejich líčení bez závislosti na veškerém životě společnosti. Výsledkem této bedlivé snahy je pak i přínos v opačném směru: vztahy manželské a rodinné se v takovém pojetí stávají i působivou ilustrací společenského života vůbec v jeho ostatních barvitých projevech a historických proměnách.

Nejdůkladnější a zřejmě na vlastním původním pramenném studiu založené je vylíčení manželství a rodiny v kapitalistické společnosti. Klabouch se mohl při tom opřít jistě i o své dřívější speciální studie,* věnované několika dílčím otázkám, avšak tato kniha prozrazuje, že jeho sebraný materiál byl ještě bohatší a vykonané studium ještě obsáhlejší. Jeho přehledné vylíčení boje o reformu manželského práva v šedesátých a sedmdesátých letech minulého století, počátkem tohoto století i pozadí manželské novely československé z roku 1919 je toho zřetelným dokladem.

Avšak i tam, kde nemohl autor provádět vlastní zkoumání pramenné a kde byl odkázán na výtěžky dosavadní literatury, jako je tomu zejména v kapitole o otrokářské společnosti, mohl vnést řadu osobitých rysů do pojetí látky a obohatit znalosti především sevřeným pohledem na spojitosti společenských jevů.

Poněkud méně úspěšný byl autor v odstavcích o manželském právu katolické církve, jež ovládala dlouhou dobu výhradně právní úpravu manželství a dodnes v mnoha částech světa představuje její základ. Sice v podstatných rysech i tam podal výstižné charakteristiky, nicméně se zdá, že přece jen trochu nedoceníl i vnitřní dynamiku samého kanonického práva manželského, které není tak statické a ustrnulé, jak z jeho práce vyplývá. To platí zejména pro dobu starší, pro jeho vytvoření a zformulování jeho zásad. Vždyť i velmi podivné dogmatické zákruty vznikaly v konkrétní historické situaci a vystihovaly zvraty ideového a politického boje; měnilo se i právní pojetí a výklad, i když snad v časovém rozmezí rozlehlejší než v právu světském. Autor tu asi nepřihlédl dostatečně k příslušné literatuře, velmi početné a podrobné, z níž by bylo vhodno čtenáře upozornit aspoň na základní dílo Freisenovo (Josef Freisen, *Geschichte des kanonischen Eherechtes*, Paderborn 1893). Naproti tomu je jistě správný jeho poznatek, že setrvačnost kanonických předpisů se stávala v pozdějších dobách tíživou překážkou rozvoje a že se vyznačovala i ztrnulostí představ, neodpovídajících již potřebám nových společenských formací. Snad by bylo vhodno důkladněji si povšimnout i zásahů státu do manželského práva, než se stalo, a to i pro státy katolické, jako byla Francie 16. století (edikty z r. 1556 a 1579).

I při plném uznání potřebnosti takové knihy, jakou předkládá Klabouch nejširší veřejnosti, nelze se ubránit politování, že nebylo zatím možno autorovi stejné thema zpracovat i v publikaci skutečně vědecké, jež by mohla být důležitým krokem v naší a — neváhám tvrdit — i světové právněhistorické literatuře. Že je autor plně vědecky připraven a schopen takový úkol úspěšně uskutečnit, nepochybuje nikdo, kdo zná jeho jiné práce. Vždyť i kniha populární, jak leží před námi, je toho svědectvím dostatečným.

Jiří Kejíř

* Zvláštní manželské právo osob židovského náboženského vyznání, *Právněhistorické studie* 5 (1959); Manželství vojenských osob v právu kapitalistické společnosti, tamtéž 6 (1960); Politický konsens k manželství v Čechách, Praha 1960.